

DIURNALU GLUMETIU SOCIALE-POLITICU-TOCU.

Fóia acést'a ese tóta Marti s'ra,
-- dar prenumeratiunile se priimescu
in tóte dílele.

Prentulu pentru Ostangur'lar pre anu
8 fi. pre 1/2 de anu 4 fi. pre unu tri-
luniu 2 fi. éra pentru Strainetate:
pre anu 10 fi. pre 1/2 de anu 5 fi.
pre unu triluniu 2 fi. 50 cr. in v. a.
Unu esemplaciú costa 15 cr.

Tóte studienlele si banii de prenu-
meratiune sunt de a se tramita la
Redactiunea dirigitie a diurnalului:
Aradu, Stra'ia Teleki-ana, nrulu 27.

Inseritiunile se priimescu cu 7 cr. de
linia, si 30 cr. tarse timbrale.

Invierea consciintiei nationali.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

— Dómne ajuta! cá de unu tempu incóce potemu serbá si acést'a inviere.

Histori'a valachiloru.

— Fabricatoru și cioplitoru la *Dea* — Koós. —

Innaîntea de ce asi face una *fidela estrasu* d'in acestu grandiosu și epocalu opu historico-philosoficu, aflu cu cale a vi spune in câte-va cuvinte, cine a fostu, și cine este autoriulu lui.

Fabricatoriulu și cioplitoriulu Historiei valachiloru, Franciscu Koós, precum ni spune elu însusi, de la 29 decembrie 1854, pana la 12 iunie 1869 a fostu popa reformatu și totu odata *emissariu ungurescu la Bucuresci*, inse, fiindu că santiei sale *i placeau* multu galbenii, mai alesu cei meniti pentru edificarea base-racei reformate de acolo, și *descoperindu-se*, că Dsa a defraudatu sune mari, și *că pe sub mana bicra contra tierii*, care i-a datu adpostu și de mancare, ca să nu përa de fôme — guvernulu Romaniei a aflatu de bine a-i dá cu petiorulu in dosu, și a-lu dá peste granitia.

Martirulu ungurescu a-poi se asiedia la M. Osiorheiu, și a totu cârtitu pr'in diuare unguresci contr'a romaniloru, pana a-poi guvernulu lui Pist'a la luatu sub protectiunea sa, facendu-lu diriginte interimalu la preparand'a de statu de la Dev'a, ca să-si propage ideile și pe acolo. — De la Dev'a inse in scurtu (pe semne n'a avutu destula energiã de a magiarisã) — éra pentru carcofele — l'a transpusu, unde a cugetatu a fi mai potrivit — adeca la preperand'i'a de la Sigetulu Marmatiei, unde e și adi.

Histori'a valachiloru a fabricat'o la M. Osiorheiu și fôrte nimeritu a dedicatu-o contelui *Gothárd Kun*, renumitu pr'in Ardëlu, pentru că scie sacrificã multu pentru magiarisare, și *care și-acuma mai cresce copii de romani, de pr'in tier'a Hatiegubui, și alte parti ale Ardëlului, ca cu tempu și pre ei, ca pre alții, să-i faca unguri.*

Dar' să trecemu la ce mi-am propusu.

Inainte vorba. Precum v'amu spusu — dice F. Koós — (adeca in articiu de pr'in diuarielẽ unguresci) *nu vreu a agitã, ci a respandì iubire și in-credere sincera* intre unguri și romani, și a ve aretã, câtu sange ungurescu a cursu sute de ani pentru *fundarea, esistint'a și sustinerea tieriloru romanesci!* — și câtu de multu s'au bucuratu valachii de *draptatea și ospitalitatea unguiloru!!!*

Scopulu meu dara e: a vi aretã chiaru d'in isvóre romanesci, câtu de multu *au schimositu histori'a Moldovei și a Valachiei* acesti noi și moderni facatori séu mai bine *fabricatori* ai Historiei daco-romaniloru, cari numai pentru *aceva dica*, ca ungurii de sute de ani au fostu și sunt inimizii romaniloru, ca *câtu mai usoru să póta demonstrã nemoteni'a loru cu Romanii cei vechi.* — Ei dar' spuna-mi și arete-mi mie ori care d'intre acei scrietori invetiati, *care poporu in lume, a luptatu atãt'a pe campurile Valachiei, ca unguirii, și care poporu a datu adepostu mai de multo-ori valachiloru in nefericire*, ca nobilulu și cavaleresculu *poporu ungurescu?* E *fapta* și acea, că *tierile Romanesci s'au fondatu de unguri* și că atunci au fostu ele mai *poternice*, candu au fostu sub *aripile tierii unguresci* — și că atunci *au decadiutu* mai tare.

candu Ungaria resp. unguirii, li-au *denegatu* succur-sulu. — Acestia voru dara a face, pr'in ajutoriulu muscalului, Daco-romania? O! vai de ei!

Atãta d'in prefacie — și-acum haidamu la historia!

I. Kimpulung. Déca cine-va me intréba, că cine și candu a *fondatu tierile romanesci*, eu cu histori'a valachiloru in mana, voiu respunde, că *ungurii, candu au trecut cu Fekete Vajda de la Fogaras la Kimpulung.*

Dupa ce s'au asiediatu acolo, au facutu base-rci reformate și popistasesci, l'au alesu pre *Fekete de vajda a loru*, — *ergo ei au fondatu tierile romanesci.* — A-poi e dreptu că au fostu și vr'o câtiva romani cu ei — dar' aceia au fostu numai ca *servitori.* — Dupa ce s'au asiediatu, și-au alesu birou, intre strigate de „*mélto*“ (adeca vrednicu este) și „*eljen a biró*“, și cu aceste au pusu temelã vietiei politice natiunale și *Kimpulungului.*

De aci incolo a-poi ni spune autoriulu cu multa eruditiune, că *cãtu de viteji* au fostu unii d'intre principii Valachiei și *cã principii cei viteji toti au fostu d'in sange ungurescu, ér principii cei rei, cei tirani,* — ale caroru fapte le descrie cu grozave colori, — *toti au fostu d'in sange romanescu.* A fore de aceste la fia-care pagina se adreséza finerimei magiare esclaman-du: Oh! iubiti fii ai patriei lui Árpád, priviti spre resaritu, că acolo este o tiéra frumósa și bogata; ce bine ar fi să-o potemu lipi de Nagy Magyarországul nostru, — *acea e tier'a nóstra, stramosii nostrii o fundara, și cu tempu are să fia a nóstra éra; mergeti deci cu dróia și nãpaditi-o.* — eu inca asi merge, dar' nu potu, că taia pop'a limb'a!

Ni spune a-poi, câtu de tirani au fostu principii valachiloru, și câtu de nobili și virtuosii au fostu ei. — Cu unu cuventu ni aréta, cu o intieleptiune fôrte nemarginita, câtu sunt și au fostu romanii de mici pe langa unguri, cum tóte victoriele romaniloru sunt a se atribui numai și numai unguiloru, — și tóte aceste ni le spune numai ca să ne convinga, că elu nu agitéza, și că elu respandesce iubire și in-cedere intre noi și unguri.

Dreptu aceea, cei ce inca n'au cetitu și n'au invetiatu histori'a valachiloru, precum și cei ce s'au amagitu de cãtra unii agitatori și fantasti daco-romanisti, — să-si procure acést'a carte a lui F. Koós și se invetie de acolo istori'a némului loru.

Marele istoricu a aflatu in tempulu mai nou și urmatori, pre Orbán Balázs și discipululu seu, renumitulu L. Réthy celu cu infratirea de la Brasóvu, și alti literati magiari.

A sositu deci tempulu, ca și noi să ne cultivamu, pentru acea fratiloru ve procurati aceste opuri și ve procopsiti; ér' lui Pist'a i faceti adrese de multumire pentru că să ingrighescce atãtu de multu de ómenii, cari iubescu atãtu de multu pre romani, și propraga asie idei și adevèruri sublime!

Mai dica cine-va dara, că noi in fine nu ne vomu intielege cu Pist'a, și nu vomu face unu statu poternicu.

Traiésc'a dar' F. Koós historiculu valachiloru!!!

Gur'a Satului la Sinode.

Da!

Asiè e! Sum la Sinode, si-a-poi inca nu numai la unu sinodu, ma neci numai la duoe, ci chiaru la trei de-odata, totu in acea di, ora, si minutu in totu loculu, adeca si la celu de la Aradu, si la celu de la Caransebesiu, precum si la celu de la Sibiu!

Cine nu crede, fia Tom'a ca si minc, — vina si me vedia!

Ei bine, eu dara sum, potu fi, si trebuie sa fiu in trei locuri de odata, ca-ci fore de minc inca nu se pote ispravi nemicu; dar' voi, dragi cetitori si cetitorie nu aveti acea potere providentiala carea o am eu, pr'in urmare neci nu me veti pote pricepe, deca vi voiu relatá de-odata d'in trei locuri, fiindu-ca voue vi pare imposibilu asiè ceva, pentru acea dara, in interesulu causei, cauta sa mergu pre rondu. —

Asiè dara se incepu — dupa alfabetu — de la Aradu!

Si-nodulu de la Aradu si astu anu se incepu la Dominec'a necredintiosului, in cas'a Domnului, dar' catra vremea prandiului se mutá in residentia slugel Domnului. — Da! ca-ci si Si-nodulu e lucru omenescu.

Strimtorinta prima, deschisa de vladiculu celu nou, pr'in o vorbire cetita de pe o cola de chartia, semená forte multu cu sfediatoriele nostre de pe la sate, cu acea diferentia, ca aici nime nu torcea, nime nu povestia, ci care de care incalcia. Altu-cumu neci nu se potea!

Abiè se pusa Si-nodulu in ogasiu, seu mai bine, abiè apuca Si-nodulu a rescoti pr'in noduri, de locu si dete de unulu catu unu butucu, si anume: nescie fiacari, in forma de limbi, retaciau pr'in sala, cantandu dupa stapani, si astu-feliu incalcira pre cei adunati.

Observandu ast'a presediutele, si aducendu-si a minte de Alesandru celu mare, pentru a curma o incalcitura si mai mare, scose brise'a d'in busunariu si vru sa faca fine la tote, ci dar' brise'a fiindu cu plesele de lemuu, si nededata la noduri mari, — se rupse.

Nodulu deci se facu si mai mare!

In mediloculu acestei confusuni se scola unu deputatu, si scoite de sub siuba o macioe'a mare mare dicendu: — Santi parinti! vedeti voi macioe'a acest'a? E mare si puternica, dar' nodulu neci cu acest'a nu se pote desnodá, pentru ca ni lipsese poterea, lipsescu capii d'intre noi, — deci eu propunu: ca sa lasamu nodulu totu nodu, ca pana aci.

Dar' abiè dise aceste, limbele de focu lura priuse si indesate intr'unu puiu de mesa, unde genu si sbera si acum'a.

Intre aceste inserase, er' unii d'intre deputati losuara de fome. Mai tardiu se deschisa us'a, si unu copilu anunctia, ca socacita e gat'a; — deci desbaterea cestiuniloru referitorie la scole, biserici, parochii si altele, se amenare pre venitoru, si-a-poi cu toti ni luaramu catrafusele si morti de fome ne duseramu care la ale sale, care la ale altor'a.

Gur'a Satului.

Gorespondintie.

Igen cinstita Gur'a Satului!

Prekum ezám foszt igérluit in hajelalte skriszore a me, ke agyeke czoj rendesen skrije, — ime játeme járe la Domnyia tá.

Asodare uez fak kunoszku, prekum ke pe áice prin vármézsia nóstre hélu unguereszk, sze intimple lukruri fórtye vesztyitye, karé facse multye frika la noj nyemnyisii héj ágyevorác, si anume: ke gye unu vreme skurt prostyi gye rumunyi, ágyeká kariu au foszt jobász, au inceput si jéj a dá fatyujii lor lá háskule, si inke la háskule rumunyesty, si ákumá a héj á káre a invezcát csevá skriszore, nu máj vre sze czinye

ku noj régi nyemnyis, jesi sze fak bujtogatéj, si — ászkulte, szemtelenség — sze fálészku acsájá ke jéj szunt sztrenyepocz la nu sciu ese Traján, si áltve boluncságuri gye acestyé. Jo, természetesen, nu pocés rábdá áse lukru, ke binye ke jo szunt rumuny, dár mégis trebuje, hogy tót ku unguri sze czinyem, ke akár hogy is, jéj szunt vómeny invezcáz, si jéj muszáj sze fiye félebbvalóji nostyi.

Pentru ese nye trebujesty nóve skolé rumunyesty? Vagy talán in skolé rumunyesty, — gye káre nies nám auzit, nyekum sze fi vezut, — ám invezcá máj binye ungueresztye? — Nu kréd!

Dár in urma pentru ese atitye skoli? Sze sze fáke tocz invezcáz?

Jaj Istenem! ápej ese va fi gye noj domnyii, dáke tocz kopiji jobászilor hélor rumunyesty vor styi kártye? Csinye vá merzse la esurda si esinye va lukrá la hegy si szánaréturi? esinye vá fi kocsis si szobajány? Si esinye vá máj fi áse gye alkalmas, ká sze nye deje pitá gye minden nap?

Ke átunese pácese gye Nagy Magyarországul nosztru: átunese vinye lá noj muszkánu.

Tatye acestyé milyeau magyarázluit unu pretyim ál mnyéu gye unguur, si jo ij kréd.

Dá, jo kréd, pentru ke ám vezut ku okii méj, pune unu popa rumunyeszk, — dupaese ár fi fokut szluzsbá tót rumunyestyé — a beszéduit cu vómenyi járe tót numáj rumunyestyé, si lyá szpusz, ká sze fáke skóle tyisztán rumunyesty, ke jéj dóre szunt rumuny, si sze kuvinye ká legalább kopiji lor sze styije beszédújálá de la Romá cej vetye, dáke jéj nu o styiu, si áltve multye gye acestyé, gye káre dáke ár auzi sztepanyi nostyi, ár fi váj si ámár gye kápuł nosztru. —

Pentru ászta dáre, ár fi binye ká sze vij egyszer la noj, ká sze le szpuj la tocz, ká nu kum vá sze sze szupere pre noj mári nostyi.

In nyogyezsgye ke dóre rumunyi sze vor máj álipuí si nu vor ászkultá gye bujtogatéj,

remén cu tyisztyelety alu D. Tále
alászolgája

Árpád Szatmáry de Szatmár,
rumun dűbes.

Mintiuni próspete.

Curtea de jorati d'in Pute-a-pesté, avcandu in vedere nemultiumirea generala ce domnesce adi pe totu loculu in Ostru-Unguri'a, si convingendu-se pré deplinu, catu este de necesariu a contribui la alinarea spireteloru iritate, a absolvatu unauimu pre Gur'a Limb'a, acusatu pentru unu articlu d'in Albin'a, cu atatu mai vertosu, ca sa convinga lumea despre conceptele de dreptu si de dreptate a le unguiriloru.

Cine-va de la-Oradea mare ar voi sa contribuiasca o suma mare pentru fondulu diecesanu, inuse nu scie cui sa trimita banii.

De candu judii de la Pute-a-pesté au pusu pe petioru liberu pre N. Bolianatiu, acusatu ca a agítatu in contr'a intregitáti statului unguerescu, marginile Nagy Magyarországului éra sunt pre cum au fostu, — adeca s'au intragitu.

Diet'a Ungariei in ast'a sesiune éra va luá la desbateré legea de natiunalitate, si o va modifíca de siguru in favorulu romaniloru.

Mamaligarii voru alege in loculu lui Ba(r)talu unu deputatu de rom. cu programu natiunalu.

Devanii facu pregatiri mari pentru adunarea gen. a Asociatiunei Transilvane.

Idei'a de a face unu gimnasiu romanescu in Seini se apropia de realizare.

Adunarea gen. alu Asociatiunei aradane de siguru se va conchiamá catu de curundu, candu a-poi vomu scii unde ni sunt banii.

Dnii *Demetria Bonciu* în Pest'a (Országház). Vorbirea D-tale de alaltieri în dietă o am cetitu cu indignariune; aceea nu se potrivește cu cugetările alegatorilor D-tale. Regretăm că ne-ai părăsit, dar' mai ver-tosul ni cade reu, că ne-am înșelatu în D-ta. Imprejurarea o vom consulta în cereu într-o conferință ad hoc. — *Andrei Machi* m. pr. *Constantin Gurbaan* m. pr. protopopu *Const. Copiani* m. pr. parocu, *Georgiu Feieru* m. pr. avocat.

Anecdote.

(*Naivitate copilărească.*) — S . . . se preamb-lă cu copil'a sa în grădin'a C . . . unde sosindu lângă lacul d'în centru, pe care plutia unu pui de ratia albu și aproape de elu o lebedă, copil'a striga către tatalu seu:

— Uita, tata, uita la acestu pui de ratia cumu inoța alaturea cu dadac'a sa!

(*Dorere conjugala!*) — Dn'a R . . . perdù pe barbatulu seu de curendu. Èta în ce modu și-esprimă dorerea pe momentulu seu:

— Adio, sermanulu meu amicu! E fôrte tristu a fi separati; dar' celu pucinu sunt liniseita, că-ci seiu unde petreci noptile, și dar' . . . n'am neci o grija!

(*Scôl'a unui avocat.*) — Avocatulu G . . . eră tatalu unei duzine de copii. Toemai se află în mediloculu loru, candu sosesece unu domnu de la tiéra spre a-i cere cosulutiune într'unu procesu. VEDIENDU PE AVOCATU ASIEDIATU DE MULTIMEA URMASILORU SEI, INCEPE A SE RETRAGE DICENDU:

— Scusati, nu sciam, că aci e scôla.

(*Dupa cumuniã.*) — *Barb*: Nu ti e uritu cu nou'a-ti esistentia!

Fem: Nu.

Barb: Vedi că mi-a fostu frica, să nu regretezi vieti'a ta de Domnisióra.

Fem: Cătu esci de copilu; o regretu atātu de pucinu, în cătu deca ai muri tu, m'asi maritá d'în nou cătu de curendu.

(*Unu dentistu cu prevedere.*) — R . . . merse spre a-si scôte o maséua stricata la dentistulu P . . . . Acest'a, în locu de a scôte pe cea stricata, scóse pe un'a sanetósă de alaturea. Clientulu se infuriã.

— Ve infuriati fore cuventu, i dișe dentistulu; maséu'a ce v'am scosu eră deja condamnata la mórte.

— Cumu asiè?

— Negresitu; cea rea în cele d'în urma ar' fi stricat'o . . .

Ea.

E suava, e o flóre!

E plina de amóre!

E gingasia usióra!

E-o scumpa fetisióra!

E multu farmacatoriã!

E multu incantatoriã!

E buna económa!

E-o vrednica persóna!

Dar' . . . ah! dile fatale!

Ea nu are parale!

COLTI de DINTI.

Precum spunu diuariile straine, esministrii Slavi și Cărc'a-polu, de unu tempu încóce se afla în vojage pr'în Itali'a.

Nime nu-si poté inchipui, pentru ce sunt dăsi Dloru chiaru în Itali'a. Gur'a Satului, ca a totu sciutoriu, a descoperitu și acestu secretu, că adeca pentru acea au vojagétu esministrii acolo, că dóra voru poté spalá cu ap'a marii rusinea și multele loru pecate.

Se vorbeșce, că pap'a de la Rom'a a auditu, că și în Ungari'a este unu omu infalibilu, numai decâtu a caletoritu spre resaritu, cu scopu, ca pre respectivulu să-lu chiane la duelu. Lumea întréga e deci în siacu, și ascépta cu multa frica rezultatulu acelui duelu.

Unii scrietori rom. se plangu fôrte multu, că literatur'a romana de unu tempu încóce e în decadintia, și că scrietorii romani pe di ce merge se impucinédia.

Mare amagire!

D'în contra, nu numai că romanii nu partinescu literatur'a romana, ci unii inca au tempu și pentru literatur'a magiara. Asiè de esemplu, unu romanu scrie „*Impedecaturi limbistice*“, firesce în limb'a magiara, și plane în Alföld; altulu descopere cuvintele cele mai rele d'în limb'a magiara; Moldován Gergutz ne dasaeșce în „*Magyar Polgár*“. A fore de acesti'a mai avemu mai multi membrii la Academi'a ung. și la Societ. Kisfaludiana etc. ma de unu tempu încóce, se afla și juni și june romane, cari jóca comedii unguresci. Cum se pote dice dara, că nu infloresce literatur'a romana?

TRÉNC'A și FLÉNC'A.

T. Hiii! că cătu esci de tintiarata, sora Flénc'a, ce va să însemne acéti'a?

F. Ce naiva esci! Da nu scii, că acumi'a se tienu Sinódele, a-poi ce acolo snut multi deputati. . . . și că ar' fi vremea, ca să me maritu; deci am plecatu și eu întru unu norocu. . . . Dar' asculta numai la neferiore. Am cugetatu, că voin pote merge și eu la Sinodu, ca să pota incantá acolo pre cine va, dar' fiindu-că siédintiele Sinodului anulă acéti'a se tiénura în curtea espóșca, într'o sala mica, n'am potutu inchiépe și eu la siédintie, și astu felia tóte illusiunile mele se prefacera fumu și serumu!

Gur'a sacului.

Dnii I. T. în Lipov'a: pe temeiulu veciniloru nóștri relatiani excepționalminte amu facutu-o.

Dnii I. J. în Boid'a: portretulu fericitulu Siagn'n'a cu post'a de adi ti s'a speduitu.